

С. Я. КОНДРАТЮК канд. екон. наук,
доцент, заступник завідувача кафедри фінансів
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ОКРЕМИХ ПОДАТКОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ З АКЦИЗНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Податкові повноваження органів публічної влади насамперед пов'язані із установленням податків (основних елементів оподаткування – податкової бази і ставки) та умов їх стягнення (порядок нарахування, порядок і строки сплати, податкові пільги), а також мобілізацією і контролем за сплатою податків.

Розмежування податкових повноважень має впливати з розмежування видаткових повноважень, щоб уникнути серйозного дисбалансу бюджетної системи у вигляді незбалансованих бюджетів з меншою бюджетною забезпеченістю або наявності територій з надмірно високою бюджетною забезпеченістю. У більшості країн децентралізація видаткових повноважень перевищує децентралізацію податкових повноважень. Тому, що на відміну від видаткових повноважень, оподаткування вимагає більшої централізації управління для зменшення ризику податкової конкуренції окремих територій та економії державою коштів на масштабах у єдиній податковій системі.

Сутність децентралізації податкових повноважень (як і видаткових повноважень) полягає у забезпеченні фіскальної автономії місцевих рівнів влади. Адже фіскальна автономія забезпечується наділенням органів влади різних рівнів повними податковими повноваженнями з податків, які відповідають їх функціям і дозволяють втілити принцип фіскальної еквівалентності (платить той, хто споживає). Повний поділ об'єктів оподаткування підвищує ступінь самостійності місцевих органів влади,

тому що й доходи, і видатки їх бюджетів безпосередньо залежать від прийнятих ними рішень.

Проте, повне розмежування податкових повноважень між різними рівнями влади в міжнародній практиці зустрічається досить рідко. Наприклад, високою фіскальною автономією наділені американські штати і муніципалітети в деяких штатах. Як наслідок, штатний рівень влади в США має практично повну самостійність у визначенні своєї податкової структури, включаючи вибір податків і податкової бази, встановленні податкових ставок та податкового адміністрування. Водночас, місцева влада в США юридично залежать від штатів та має менше податкових повноважень в цілому. Широко поширене в міжнародній практиці закріплення за місцевими рівнями влади окремих податкових повноважень (наприклад, права на зміну податкової бази або встановлення податкової ставки, податкових пільг, порядку і строків сплати податків). До таких країн, зокрема належать: США, Бельгія, Фінляндія (Аландські острови), Японія, Нова Зеландія, Іспанія, Швейцарія. Ступінь фіскальної автономії місцевих рівнів влади (рівень децентралізації податкових повноважень) залежить від закріплених за ними податків і податкових повноважень, мінімуму повноважень із встановлення додаткових податкових ставок, а також наявного більш одного істотного податкового джерела.

Акцизний податок закріплюється за всіма рівнями влади як непрямий податок на споживання підакцизних товарів та включається до їх ціни. Надходження акцизного податку до Державного бюджету України в 2012 р. становили 37,2 млрд грн. (з вироблених в Україні та з увезених на територію України товарів) (табл. 1). Таке збільшення надходжень спричинене поетапним підвищенням ставок підакцизних товарів. До місцевих бюджетів в 2012 р. надходження акцизного податку з вироблених в Україні товарів

становили 1 243,1 тис грн, порівняно з 2011 р. збільшилися на 36,9 % або 335 млн грн. Вагомість акцизного податку серед основних податкових надходжень до Державного бюджету України за останні десять років показано в табл. 1 і рис. 1. Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів за останні десять років зріс майже в 17 разів, що свідчить про збільшення легального їх переміщення. Також значного збільшення за останні десять років в 6 разів зазнав акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів.

Застосування акцизного податку полягає в обмеженні споживання шкідливих товарів і послуг, спрощенні механізму податкового адміністрування, встановленні бар'єрів на імпорт, втіленні принципу платоспроможності при оподаткуванні, а також регулюванні надходження товарів з-за кордону.

Отже, головними проблемами акцизного оподаткування в Україні є доволі великий обсяг нелегальної продукції, низькі акцизні ставки порівняно із сусідніми країнами ЄС, м'який контроль за діяльністю підприємств, що володіють підакцизними товарами. Для вирішення цих проблем потрібно: узгодити норми законодавства для боротьби з нелегальним ринком і контрабандою товарів, контрафактною і фальсифікованою підакцизною продукцією; посилити контроль за обігом підакцизних товарів; збільшити акцизні ставки на алкогольні і тютюнові вироби до рівня країн-сусідів ЄС; суттєво підвищити відповідальність за порушення пов'язані з виробництвом і розповсюдженням підакцизних товарів. Також практичне стимулювання високоефективної легальної діяльності підакцизних виробництв забезпечить високі і постійні надходження до державного і місцевих бюджетів.

Для проведення подальшої децентралізації окремих податкових повноважень з акцизного оподаткування в Україні потрібно національним

Кондратюк, С. Я. Децентралізація окремих податкових повноважень з акцизного оподаткування в Україні [Текст] / С. Я. Кондратюк // Акцизне оподаткування в Україні: реалії сьогодення та перспективи реформування : матеріали наук.-практ. круглого столу, 29 листоп. 2013 р. / Нац. ун-т Держ. податк. служби України, Н.-д. центр з пробл. оподаткування, Від. податк. політики та методології оподаткування ; [редкол.: Л. Л. Тарангул та ін.]. - Ірпінь, 2013. - С. 94-98.

законодавством дозволити місцевому самоврядуванню встановлювати додаткові податкові ставки з визначенням податкової бази на роздрібну реалізацію зі стаціонарних і пересувних об'єктів торгівлі такими підакцизними товарами як: спиртові дистилляти, алкогольні напої, пиво; тютюн та промислові замітники тютюну; нафтопродукти, скраплений газ і тютюнові вироби в рекреаційних територіях. Також має бути запроваджено місцевий акциз на розливні алкогольні напої та пиво.

Тому, зміни акцизної політики вимагають зважених національних заходів із контролю за виробництвом, обігом та імпортом підакцизних товарів, посилення фіскальної монополії на спирт, визначення оптимальних базових ставок загальнодержавних акцизів і рекомендованих додаткових ставок місцевих акцизів, підвищення відповідальності за ухилення від оподаткування.

Список літератури

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua
2. Боровик П. М., Ладиженська В. О. Проблеми акцизного оподаткування в Україні / П. М. Боровик, В. О. Ладиженська // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 3 (25). – С. 103–107.

Кондратюк, С. Я. Децентралізація окремих податкових повноважень з акцизного оподаткування в Україні [Текст] / С. Я. Кондратюк // Акцизне оподаткування в Україні: реалії сьогодення та перспективи реформування : матеріали наук.-практ. круглого столу, 29 листоп. 2013 р. / Нац. ун-т Держ. податк. служби України, Н.-д. центр з пробл. оподаткування, Від. податк. політики та методології оподаткування ; [редкол.: Л. Л. Тарангул та ін.]. - Ірпінь, 2013. - С. 94-98.

Таблиця 1. Динаміка основних податкових надходжень до Державного бюджету України за 2003–2012 роки, млн грн.

Найменування основних податків	Роки										Зміна 2003–2012	
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	у %	в млн. грн.
Податок на прибуток підприємств	13 087	16 025	23 272	25 863	33964	47 456	32 570	39 969	54 739	55 350	422,9	42 263
Податок на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг)	12 598	16 734	33 804	50 397	59383	45 016	45 927	53 637	76 175	82 694	656,4	70 096
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	4 554	6 048	7 283	7 493	8990	10 125	17 585	23 020	25 189	27 418	602,1	22 864
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	587	613	599	1 051	1496	2 553	3 690	4 601	7 822	9 768	1664,1	9 181

